МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПАМ'ЯТКООХОРОННИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
04086, м. Київ, тел. (044) 468-01-92
вул. Петропавлівська, 15 факс (044) 288-54-43

ПАСПОРТ

ПАМ'ЯТКИ МІСТОБУДУВАННЯ, АРХІТЕКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ

Вали і рови Госпітального укріплення Київської фортеці

м. Київ, між вулицями Госпітальною, Щорса, бульв. Л. Українки

Київ – 2012

ПАСПОРТ

об'єкта культурної спадщини

Вали і рови Госпітального укріплення Київської фортеці

(найменування об'єкта)

вид	тип	категорія пам'ятки
містобудування, архітектури	споруда	національного значення

1. Дата утворення об'єкта:

1842-1849 рр.

2. Місцезнаходження об'єкта:

м. Київ, Печерський район, між вулицями Госпітальною, Щорса, бульв. Л. Українки.

3. Охоронний № пам'ятки:

260068-Н.

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узято на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2012 р. №929.

5. Наявність охоронних дощок, охоронних знаків, інших інформаційних написів, позначок:

Відсутні.

6. Власник:

Територія пам'ятки знаходиться у державній та комунальній власності.

7. Користувач:

Територія пам'ятки частково знаходиться в користуванні Головного військового клінічного госпіталю Міністерства оборони України та інших державних установ, а також частково у комунальній власності.

8. Охоронний договір:

Охоронний договір не укладено.

9. Функціональне використання:

сучасне	первісне	інші (протягом часу існування об'єкта)
міська забудова, Головний військовий клінічний госпіталь, Національний історико-архітектурний музей "Київська фортеця"	оборонні споруди	військовий госпіталь

10. Історичні дані про об'єкт:

Госпітальне укріплення зведене протягом 1836-1851 рр. на вершині Черепанової гори, де під прикриттям ретраншементу другої половини XVII-XVIII ст. розміщувалися з 1755 р. дерев'яні госпітальні бараки. Самостійний оборонний комплекс Київської фортеці полігонального типу. Збудовано за проектом К. Оппермана. Розраховано на 500 гармат і 1000 рушниць. Має три полігони з капонірами, північний фронт з брамою, капоніром і напівбаштою, П-подібний у плані будинок військового госпіталю. Укріплення кожного з

трьох полігонів складали міцний земляний вал заввишки близько 10 м з ескарповою цегляною стіною, сухий рів, гласис з прикритим шляхом. Вихід у рів з території укріплення здійснювався через три склепінчасті галереї-потерни, розташовані у товщі головного валу. Підхід до потерн капонірів прикривався окремо розташованою ескарповою цегляною стіною з бійницями, підсиленою з тилу на півциркульними арками (збереглася ескарпова стіна другого полігона). У валу була споруджена головна Північна брама з капоніром, прикрита віддаленою від брами оборонною казармою – Північною напіввежею. З боку зверненого до Печерська горжового фронту були рів і оборонна стіна з трьома брамами і підйомними мостами (не збереглися). У межах укріплення розміщувалися, крім госпіталю, лазні, різні господарські споруди (стайні, сараї тощо), гауптвахта.

Після придушення польського повстання 1863-1864 рр. капоніри Госпітального укріплення було пристосовано для утримання в'язнів. До амбразур і бійниць споруд було прилаштовано залізні грати. Окремий Косий капонір укріплення перетворюється на політичну в'язницю. Наприкінці XIX – на початку XX ст. всередині укріплення збудовано кілька нових капітальних лікувальних корпусів, їх будівництво здійснювалось під керівництвом військових інженерів, батька й сина І. І. та І. І. Лільє, 1950-60 рр. колишню еспланаду з боку бул. Л. Українки забудовано житловими спорудами. До теперішнього часу збереглися всі цегляні споруди. Із земляних укріплень майже повністю збережено головний вал. На даний час тут розташовано Головний клінічний військовий госпіталь Міністерства оборони України.

11. Відомості про сучасний стан об'єкта:

Розташування об'єкта і його роль у навколишньому середовищі	Вали і рови Госпітального укріплення Київської фортеці розташовано у Печерському районі м. Києва.
Ландшафт	Місце розташування укріплення – вершина Черепанової гори. Територія Правобережної частини міста Києва являє собою підвищену платоподібну лесову рівнину, розчленовану ярами та балками, долинами невеликих річок. Територія, на якій розташовано об'єкт, має складний рельєф.
Опис об'єкта	Пам'ятка є унікальним витвором фортифікаційного мистецтва - укріпленням полігональної системи. На теперішній час представлена наступними елементами різної ступені збереженості: 1. 1-й полігон; 2. 2-й полігон; 3. 3-й полігон; 4. Північний фронт; 5. горжовий фронт.
Перебудови, втрати й історичні нашарування	Протягом існування земляних укріплень були частково втрачені елементи полігонів, а також майже повністю зневільовано вал горжового фронту.
Наявність творів мистецтва та їх опис	Твори мистецтва не виявлені.
Опис території об'єкта	Один з фасадів будинку військового госпіталю, який включає проїзд на подвір'я, був складовою частиною **горжового фронту** госпітального укріплення, відділеного від території фортеці ровом, що прострілювався з кутових одноповерхових склепінчастих прибудов до будинку госпіталю. На даний час можна бачити залишки рову, зараз це заасфальтована дорога вздовж фасаду будинку госпіталю. Лівий фланг **1-го полігону** знаходиться у задовільному стані, окрім ділянки де у валу облаштовано приватні погреби. Правий фланг

	збережено частково. Обстежено лише з внутрішнього боку, оскільки із зовнішнього розташовано гаражний кооператив. Стан незадовільний. Лівий фланг **2-го полігону** не обстежено, оскільки доступ до нього відсутній. Із зовнішнього заважає гаражний кооператив, з внутрішнього споруди військового госпіталю. Правий фланг знаходиться у доброму стані. **Північний фронт** знаходиться у відмінному стані. Лівий фланг **3-го полігону** перебуває у доброму стані, правий знаходиться у задовільному стані. В районі розташування капоніру у валу зафіксовано велику кількість приватних погребів та сараїв.
Загальна оцінка технічного стану об'єкта, дата, № акта технічного стану	Оцінка технічного стану пам'ятки не проводилась.
Наявність інженерних мереж та інженерного обладнання	Інженерні мережі та обладнання представлені наступними складовими: водогін, лінії електрокабелів, телефонного зв'язку тощо.
Дата і № довідки про майнову цінність об'єкта, найменування організації, яка провела оцінку, вартість в гривнях	Майнова цінність не визначена.

12. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

-

13. Територія об'єкта:

Площа	Не визначена.
Опис меж території об'єкта	Укріплення розташоване на вершині Черепанової гори між вулицями Госпітальною, Щорса та бульв. Л. Українки.

14. Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об'єкта:

Якості об'єкта, завдяки яким він набуває культурної цінності як пам'ятка	Керуючись п. 10 (об'єкти культурної спадщини національного значення) «Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.11.2001 р. №1760, можна зробити такі висновки: - об'єкт відповідає критерію автентичності, тобто в певній мірі зберіг своє розпланування, характер, композиційні та архітектурні компоненти, частково матеріально-технічну структуру та історичні нашарування, а також певну роль у навколишньому середовищі; - справив значний вплив на розвиток культури, архітектури, містобудування та мистецтва країни; - безпосередньо пов'язаний з історичними подіями, життям і діяльністю видатних людей; - репрезентує шедевр творчого генія, став етапним твором видатних архітекторів та військових фортифікаторів.

	Таким чином предметом охорони об'єкта може бути визначено: - загальну розпланувальну структуру споруди; - архітектурні та історичні складові споруди; - об'ємно-просторову композицію споруди.

15. Зони охорони пам'ятки:

Організація-розробник науково-проектної документації	Зони охорони пам'ятки не визначені
Дата розроблення науково-проектної документації	_
Дата і номер документа про затвердження науково-проектної документації	_
Короткий опис меж зон охорони із зазначенням площі кожної зони	_

16. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт:

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Науково-проектна документація не розроблялася.	-	-	-

17. Дослідницькі й реставраційні роботи на об'єкті:

Найменування робіт	Рік проведення	Замовник	Виконавець	Підрядна організація
Дослідницькі й реставраційні роботи не проводилися.	-	-	-	-

Основні джерела відомостей про об'єкт:

Археологічні матеріали	-
Іконографічні матеріали	-
Архівні матеріали	1. ЦДІАК, ф. 1434, оп. 1, с. 36, арк. 20. 2. ЦДІАК, ф. 1434, оп. 1, с. 37, арк. 2. 3. ЦДІАК, ф. 1434, оп. 1, с. 39, арк. 17. 4. ЦДІАК, ф. 1434, оп. 1, с. 40, арк. 41.
Бібліографічні матеріали	1. Вечерський В. В. Фортеці й замки України. – К.: , 2011. – 664 с.; 619 іл. – Бібліогр.: с. 629-649. (Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень).

	2. Звід пам'яток історії та культури України. Київ. Книга І, ч. І. А-Л. – Київ, 1999. 3. Історико-містобудівні дослідження Києва / За ред. Вечерського В. В.; Відп. за вип. Сердюк О. М. – К.: Фенікс, 2011. – 454 с.; 147 іл. – Бібліогр.: с. 244-277. (Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень). 4. Лаврський альманах: Києво-Печерська лавра в контексті української історії та культури: Зб. наук. праць. Вип. 21, спецвипуск 8: Печерська фортеця та Київський Арсенал: нові дослідження / Ред. рада: В.М. Колпакова (відп. ред.) та ін. – К.: Фенікс, НКПІКЗ, 2008. – 192 с. 5. Осадчий Р. М., Черновол С. Є. Земляні укріплення Київської фортеці XVIII – XIX ст. Проблеми охорони і збереження пам'ятки // Могилянські читання 2010 року: Зб. наук. пр.: Проблеми збереження та вивчення музейних пам'яток. Сучасний стан, новітні технології, перспективи / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник; Ред. рада: В. М. Колпакова (відп. ред.) та ін. – К., 2011. – 664 с. 6. Осадчий Р. М., Черновол С. Є. Методика дослідження та інвентаризація земляних укріплень Київської фортеці // Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень / Випуск 6. – Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2011. – 576 с.: рис., табл., фото. 7. Рибакова М. О. Невідомі та маловідомі сторінки історії Києва. – К.: «Кий», 1997. – 374 с. 8. Ситкарева О. В. Киевская крепость XVIII – XIX вв. – К.: Национальный Киево-Печерский историко-культурный заповедник, 1997. – с., ил.

19. До паспорта додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування	Кількість	Дата виконання	Виконавець
План Госпітального укріплення Київської фортеці, з позначенням земляних укріплень	1	2011 р.	Попельницький О. О.
План-схема укріплень Київської фортеці з позначенням Госпітального укріплення	1	-	-
План-схема укріплень Київської фортеці в структурі сучасного міста з позначенням Госпітального укріплення	1	-	-
Фрагмент німецького плану Києва 1918 р. з позначенням Госпітального укріплення	1	-	-
Німецька аерофотозйомка 1943 р.	1	1943 р.	-
Фото фрагментів	8	2010-2011 рр.	Черновол С. Є.

Паспорт склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання

старший науковий співробітник НДІ пам’яткоохоронних досліджень	магістр історії	Черновол С. Є.		2012 р.

Директор
Департаменту культурної спадщини
та культурних цінностей
Міністерства культури України **А. М. Вінграновський**

(ініціали, прізвище, підпис, печатка)

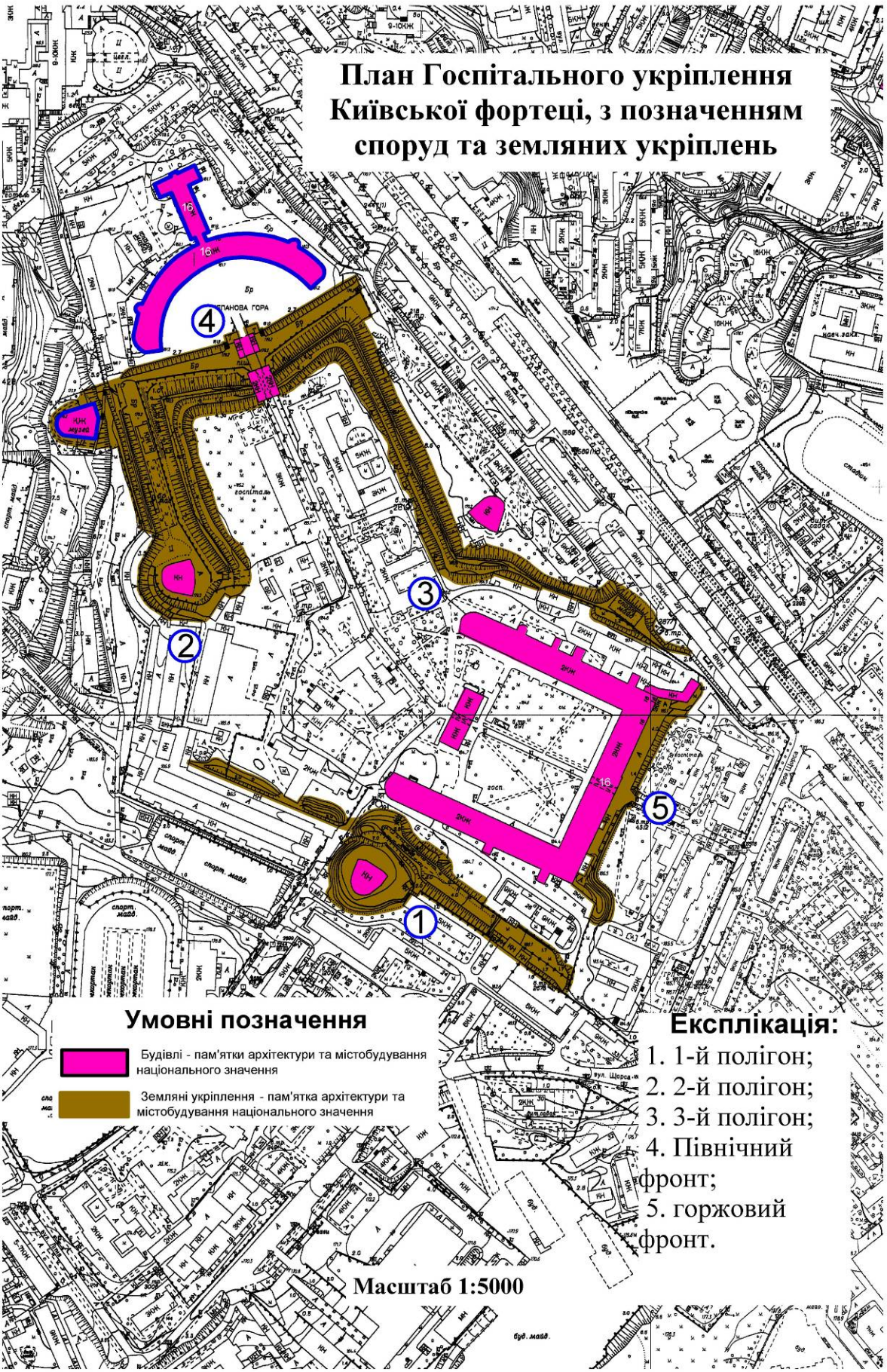
План Госпітального укріплення Київської фортеці, з позначенням споруд та земляних укріплень
Умовні позначення
Будівлі - пам'ятки архітектури та містобудування національного значення
Земляні укріплення - пам'ятка архітектури та містобудування національного значення
Експлікація:
1. 1-й полігон;
2. 2-й полігон;
3. 3-й полігон;
4. Північний фронт;
5. горжовий фронт.
Масштаб 1:5000

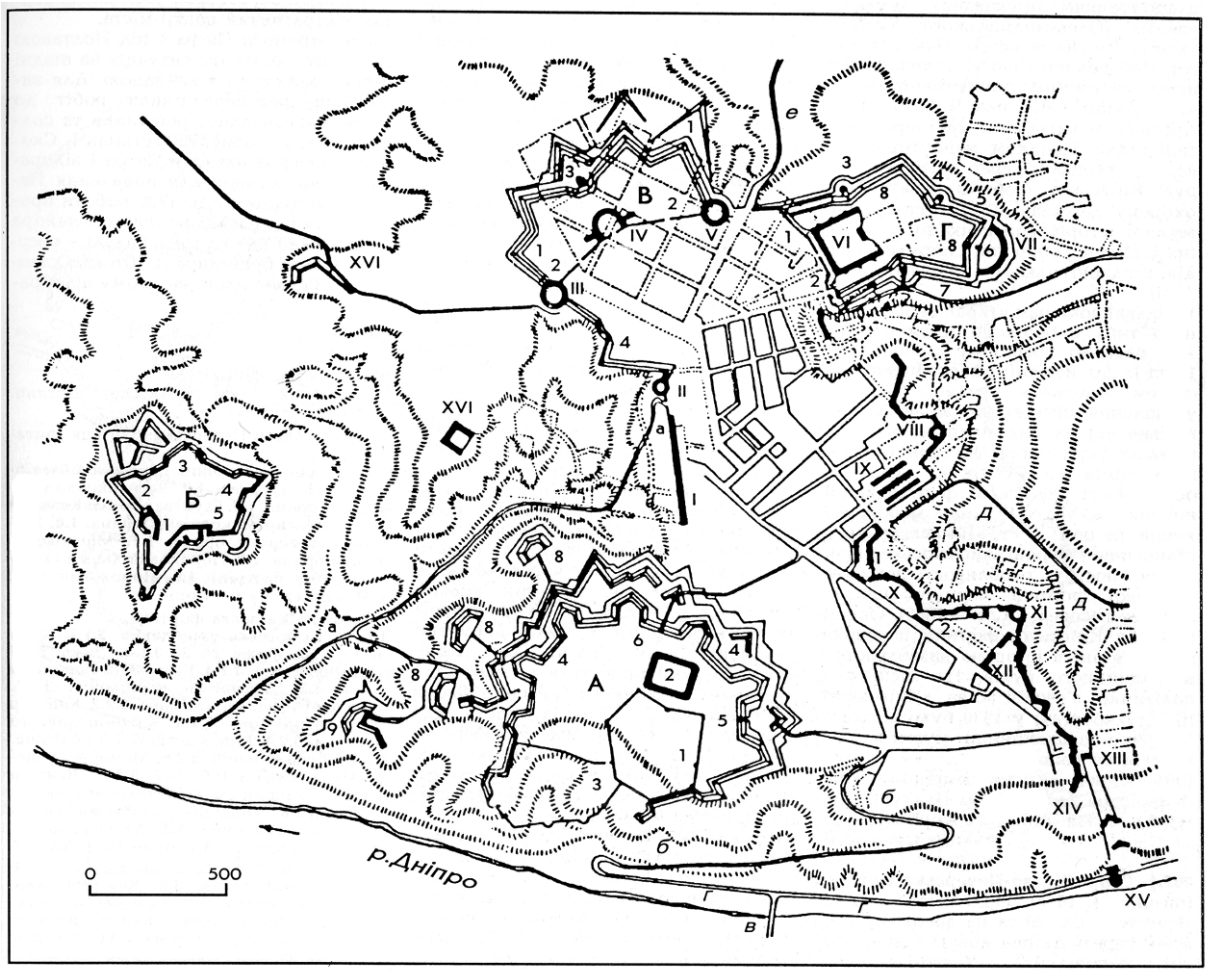

План-схема укріплень Київської фортеці з позначенням Госпітального укріплення.

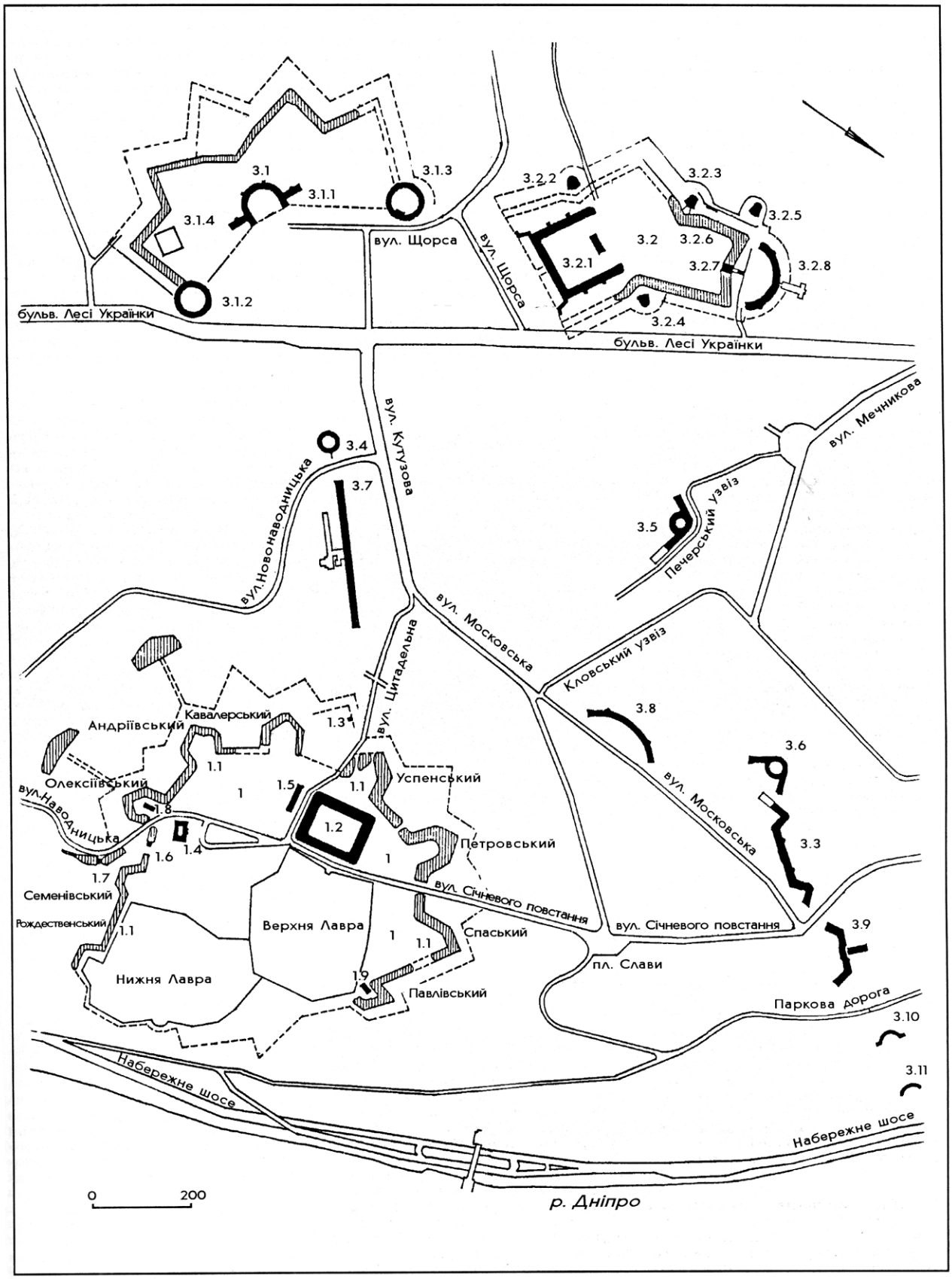

План-схема укріплень Київської фортеці в структурі сучасного міста з позначенням Госпітального укріплення.

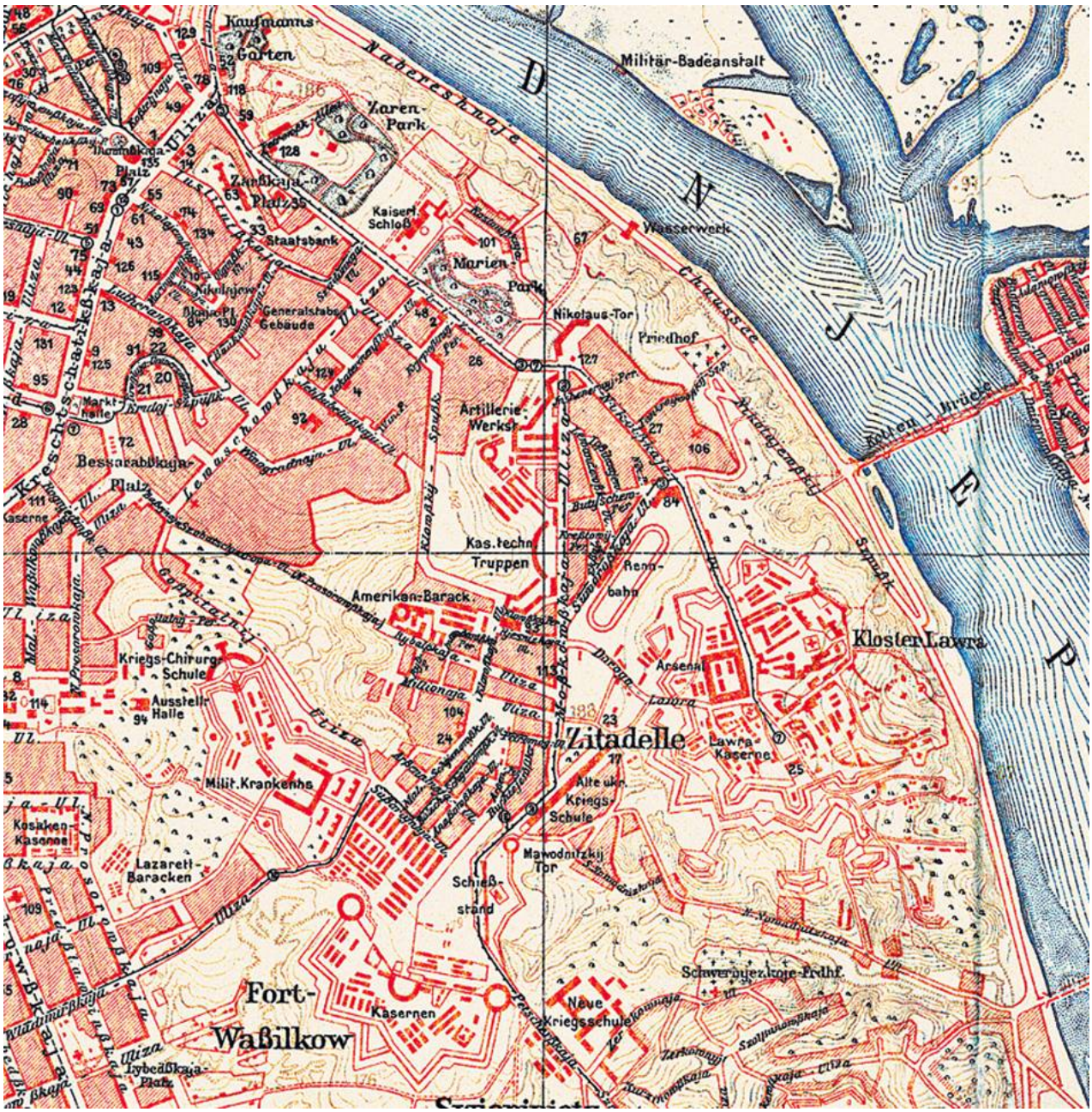

Фрагмент німецького плану Києва 1918 р. з позначенням Госпітального укріплення.

Німецька аерофотозйомка 1943 р.

Фото 1. Вид на горжовий фронт з внутрішнього боку.

Фото 2. Лівий фланг 1-го полігону, вид з внутрішнього боку.

Фото 3. Капонір 1-го полігону, вид із зовнішнього боку.

Фото 4. Правий фланг 2-го полігону, вид з внутрішнього боку.

Фото 5. Загальний вигляд укріплень Північного фронту із зовнішнього боку.

Фото 6. Правий фланг 2-го полігону, вид з внутрішнього боку.

Фото 7. Лівий фас 3-го полігону, вид з внутрішнього боку.

Фото 8. Вхідний кут 3-го полігону, вид із зовнішнього боку.